Janina Urban:

Mniejszości narodowe krajów Grupy Wyszehradzkiej w procesach integracyjnych Europy – tożsamość młodzieży mniejszości autochtonicznych. Cieszyn – Toruń 2014, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 671.

Głównym celem rozprawy jest analiza opinii licealistów szkół dla mniejszości narodowych państw Grupy Wyszehradzkiej oraz – jako grupy odniesienia – ich rówieśników ze szkół dla większości w okresie transformacji związanej z akcesją tych państw do Unii Europejskiej. Charakter dokonujących się zmian społecznych w tym czasie, m.in. zmiana statusu prawnego mniejszości, w przekonaniu autorki, powinien być znaleźć odzwierciedlenie w różnych wymiarach i obszarach tożsamości młodzieży. Tak więc zakres wpływu zmiany społecznej na tożsamość młodzieży stał się głównym tematem recenzowanej pracy. W kształtowaniu tożsamości młodzieży szkoła, jako środowisko wtórnej socjalizacji, odgrywa istotną rolę, zwłaszcza na pograniczach, stąd też podjęty został również w pracy temat instytucjonalnego zaplecza mniejszości narodowych w postaci szkoły, jako czynnika kształtującego tę tożsamość.

Na tak zarysowanym tle książka Janiny Urban prezentuje się szczególnie interesująco i – nie waham się stwierdzić – w wielu aspektach ma charakter pio-

nierski. Poświęcona diagnozie procesów tożsamościowych środowisk zróżnicowanych kulturowo w okresie zmiany społecznej obejmuje niezwykle szeroki obszar zagadnień. Przyjęta przez autorkę perspektywa metodologiczna prowadzi ją w konsekwencji do objęcia refleksją teoretyczną wielorakich aspektów procesów tożsamościowych i ich uwarunkowań. Interdyscyplinarny warsztat, którym z powodzeniem się posługuje, pozwala jej uzyskać w tym zakresie efekty badawcze o poważnych walorach poznawczych i metodologicznych, a także – co wydaje się szczególnie ważne – praktycznych.

Recenzowana praca zasługuje na pozytywną ocenę, którą uzasadniają następujące jej cechy: kompleksowe i interdyscyplinarne ujęcie kontekstów kształtowania się tożsamości młodzieży mniejszości narodowych z odwołaniem się do współczesnych nurtów teoretycznych autorów krajowych i zagranicznych; twórcze wykorzystanie obszernej polskiej i zagranicznej literatury; prawidłowe metodologicznie i nowatorskie tematycznie badania klarownie zaprezentowane w rozprawie.

Książka stanowi poważny wkład do pedagogiki porównawczej i pedagogiki międzykulturowej – subdyscypliny pedagogiki, która jest dziedziną młodą, lecz jakże ważną w dobie obecnej charakteryzującej się powstawaniem coraz bardziej wielokulturowych społeczeństw. Stąd też bierze się moje przekonanie, iż rozprawa ta może stanowić zachętę do dalszych badań nad szerokim spektrum problemów

tożsamości młodzieży w środowiskach zróżnicowanych kulturowo, przy wykorzystaniu lub rozwinięciu procedur badawczych opracowanych i zweryfikowanych przez Janinę Urban.

Wiktor Rabczuk

Aniela Różańska:

Edukacja religijna młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze. Cieszyn – Toruń 2015, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 521.

Pojęcie „edukacja religijna” ujęte w tytule tylko pozornie dedykuje książkę tym, którzy teoretycznie i praktycznie zajmują się wychowaniem i kształceniem religijnym. W rzeczywistości jest to obszerne studium na temat dialogu i tożsamości otwartej. Takie kwestie jak religia, religijność, edukacja religijna tworzą zaledwie egzemplifikację, na bazie której Aniela Różańska snuje swą wielowymiarową opowieść o warunkach, możliwościach i nie-możliwościach istnienia dialogu międzyreligijnego i/lub międzywyznaniowego czy – ujmując szerzej – dialogu międzykulturowego.

Metodologicznie książka obmyślona została w ten sposób, że cztery pierwsze

rozdziały konstruują perspektywę teoretyczną, na mocy której autorka przygotowuje narzędzie badawcze, a także dostarcza sobie metody interpretacji zgromadzonego materiału empirycznego. Rozdział metodologiczny jest typowy dla prac empiryczno-teoretycznych pisanych w podejściu ilościowym. Chcę jednak zwrócić uwagę na znaczący dla przyjętego postępowania badawczego zabieg metodologiczny. A mianowicie: Aniela Różańska sięga po wybrane aspekty Teorii Zachowań Tożsamościowych (TZT) Tadeusza Lewowickiego. Koncepcja „zachowań tożsamościowych” jest metodologicznie nośna, czego dowód dawali już naukowcy ze środowiska cieszyńskiego czy białostockiego. Autorka twórczo modyfikuje TZT na potrzeby swych badań i wykorzystuje teorię „zachowań tożsamościowych” na sposób metodologiczny co najmniej trzykrotnie: (1) jako strategię badawczą, organizującą proces konstruowania metody badań i metody zbierania danych, (2) jako metodę interpretacji pozyskanego materiału empirycznego, (3) jako kontekst pedagogiczny, za pomocą którego przedmiot badań nie traci swych walorów pedagogicznych i edukacyjnych. W trzeciej części książki (rozdział 10) autorka prowadzi rzetelną dyskusję komparatystyczną wokół uzyskanych wyników badań dla czterech badanych środowisk: Śląska Cieszyńskiego (Polska), Zaolzia (Republika Czeska), regionu preszowskiego (Słowacja) i regionu debreczyńskiego (Węgry).

W celach interpretacyjnych Aniela Różańska przygotowała dwa znaczące modele teoretyczne, idzie o wskazane